

Intervju **Živa Gruden**

»Končno smo začeli nekaj novega in posebnega«

Ime naše sogovornice je neločljivo povezano z dvojezično šolo v Špetru, ki letos obhaja 40 let delovanja. Bila je prva ravnateljica šole, prisotna je bila od začetka, ko je bila šola še zasebna, skozi je dala tudi državno priznanje in podržavljenje. Po začetnem obdobju, ko je delovala skoraj skrito, je danes špeterska šola po njenih besedah postala normalnost, ki pri mladih utrjuje znanje slovenščine in navezanost na okolje

Ivan Žerjaj

ŠPETER Dvojezična šola v Špetru, 40-letnica katere bodo svečano obeležili v torek, 15. oktobra, ob napovedani prisotnosti slovenske predsednice Nataše Pirc Musar, ima »očeta« in »mater«. Ob dames že pokojnem Pavlu Petričiču je to zagotovo še Živa Gruden, prva ravnateljica šole, ko je bila le-ta še zasebna, ki je ustanovo vodila skozi vsa zgodovinska obdobja – od začetkov do prvega priznanja in končno podržavljenja ter nastanka večstopenskega zavoda.

Zanjo je bilo začetno obdobje delovanja šole zanimivo in spodbudno, ker so začeli nekaj novega. Za dvojezični model »ena oseba – en jezik« so se odločili, ker je ta najbolj naravna možnost in najbolj primerna za to okolje. Šola skoraj ni naletela na nasprotovanje, verjetno tudi zato, ker je delovala nevidljivo, da-

nes pa je utečena realnost, ki utrjuje znanje slovenščine in navezanost na okolje v zelo pomembnem obdobju otrokovega odrasčanja, pravi Živa Gruden.

Ravnateljica dvojezične šole in se prej vrtca ste bili od vsega začetka. Kako se spominjate tistega prvega obdobja?

Mislím, da je bilo zelo zanimivo in spodbudno obdobje, ker smo končno začeli nekaj novega in posebnega. Seveda je bila prisotna tudi skrb, da se stvar ne bi mogla izpeljati tako, kot se je, ampak je prevladovalo navdušenje nad tem, kar smo delali, kar smo poskušali postaviti na noge.

Kako pa je prišlo do zamisli o tej ustanovi?

Vse skupaj se je začelo z delovanjem Študijskega centra Nediža in z dvema velikima pobudama – natečajem Moja vas in le-

tovanjem Mlada brizca. Vse skupaj je bilo usmerjeno v to, da bi otroci ne pozabili narečja oziroma da bi vanje vcepili zavest, da je to neka vrednota, ki jo gre ohranjati in prenašati. To velja predvsem za natečaj Moja vas, ko so pisali v narečju in smo potem del teh spisov v nekem bolj slovenskem prepisu tudi objavili v brošuricah. Letovanje Mlada brizca je poleg drugih dejavnosti obsegalo tudi tečaje slovenskega jezika, se pravi, da so otroci vsak dan imeli tudi eno uro pouka. Ta letovanja, ki so se začela leta 1974, so potem dosegla veliko udeležbo zlasti v letih 1976 in 1977, se pravi po potresu. Leta 1977 smo delu, ki je potekal v Beničiji, dodali še en del pri morju na Debelnem rtiču, ker nam je Rdeči križ Slovenije pač dal to možnost in smo takrat čez mejo peljali 170 otrok, kar ni bilo tako enostavno, ker je bilo takrat treba delati kolektivne potne liste z vsemi procedurami, podpisom obeh staršev na občini itd.. To je bil neke vrste znak, da ljudje verjetno niso tako nasprotni temu, kar delamo, da to odobravajo in Pavel Petričič, ki je bil taka inovativna duša, je takoj pomislil, kako to nadgraditi, kako narediti ne kaj več in je prišel na dan z zamisljivo o šoli.

Ta zamisel je bila splošna precej meglena – naredimo našo šolo, a nismo vedeli, ne kakšna naj bo ne kako to narediti. Od zamisli, ki se je porodila leta 1978, je potem poteklo šest let, ker smo vrtce odprli leta 1984. Seveda smo v tem času po eni strani iskali primeren model, s tem da smo si ogledali različne oblike manjšinskih šol in preverjali, kaj naj bi najbolj ustrezalo nam. V tem okviru je Slori izvedel tudi vzorčno raziskavo med starši, kaj le-ti mislijo, potem smo se odločili za model dvojezične šole, ki drži še danes. Sočasno smo v tistih letih skušali pripraviti oz. poiskati primerne ljudi, se pravi učitelje oz. učiteljice, obenem je stekla tudi gradnja stavbe, kjer je zdaj slovenski kulturni dom in kjer je šola začela. To je bilo naravno po načrtih Valentina Simonitija, ki je skušal narediti tako, da bi bili prostori primerini za šolo, ampak sočasno uporabni tudi za kaj drugega v primeru, da bi se zamisel o šoli ne mogla izvesti.

Rekli ste, da je bil odziv na natečaj Moja vas in letovanje Mlada brizca dober. Kakšen pa je bil odziv na ustanovitve šole?

Recimo, da smo precej pazili na to, da ni bilo prevencij, da je vse šlo bolj tiho in mirno, da ne rečem skoraj skrito. Odziv je bil pač ta, da tisti, ki so bili za to, so pač podržavljali to izkušnjo, tisti, ki pa so bili proti, pa so mislili, da bo samo po sebi zamrlo, da ne bo zazvelo, tako da ni bilo posebnih nasprotovanj. Mislim, da smo v vsej zgodovini šole doživeli eno samo majhno manifestacijo skupinice neofašistov pred občino v Špetru, mislim, da je bilo takrat, ko smo prvič dobili deželni prispevek za delovanje. Počasi se je po mojem utrdilo prepričanje oz. dojetje,

da je dvojezična šola ena izmed možnosti v tem okolju: kdor želi, jo sprejme, kdor ne želi, pa se odloči za italijansko šolo. Počasi je za te kraje postala normalnost.

To glede širše javnosti. Kako pa so na pobudo gledale oblasti oz. šolske oblasti in druge italijanske šole, ki so tam delovale? Ker to so bila dejanska leta, ko je bilo v Beničiji bolj tvegano se izpostavljati.

Z italijanskimi šolami smo imeli pravzaprav samo formalen stik, morda več stikov je bilo z učitelji, tako da smo celo otroke, ki so bili pri nas, vpisovali recimo v vrtce, ki jim je grozilo za prtljage zaradi premajhnega števila otrok in smo si tako nekako med seboj pomagali.

Glede šolskih oblasti pa smo od vsega začetka zaprosili za priznanje, v italijansčini t. i. »presta d'atto«, da šolska oblast pač prizna, da obstaja zasebna ustanova. Odgovori so bili v prvih letih izmikajoči, potem ko smo se pritožili na odklonilni odgovor pristojnega didaktičnega ravnatelja, je takratni šolski skrbnik odgovoril, da pač oblast ne more vzeti na znanje obstoja vrtca, ker noben zakon ne predvideva didaktičnih dejavnosti v slovensčini za videmsko pokrajino. Nato je potem bila s pomočjo odvornika Battocletija vložena pritožba na predsednika republike in odgovor Državnega sveta je bil, da si-center zakon tega ne predvideva ampak da na to ne gre gledati v luči manjšinske zakonodaje.

Omenili ste dvojezični model oz. sistem »ena oseba – en jezik«. Katere prednosti je ponujal? Kako

Živa Gruden Govornica na svečanem dogodku ob poimenovanju špeterske šole po Pavlu Petričiču leta 2017 ARHV

Ob obletnici niz dogodkov, višek s predsednico

Na špeterski šoli so za počastitev 40. jubileja pripravili niz dogodkov, ki bo dosegel vrhunec v torek, 15. oktobra, ko bo šola obiskala predsednica Republike Slovenije Nataša Pirc Musar, ki se bo udeležila tudi slovesnosti s kulturnim programom, zatem pa se bo srečala še z župani 18 občin iz videmske pokrajine, kjer velja določila zaščitnega zakona za slovensko narodno skupnost št. 38/2001, ter s predstavniki slovenskih kulturnih društev in organizacij iz videmske pokrajine, pa tudi z aktivom žena iz Beničije. Čeprav predstavljajo vrhunec, pa to ni edini dogodek, s katerim so se v Špetru odločili praznovati 40-letnico šole. Že predteklo soboto, 5. oktobra, so namreč v cerkvi sv. Marije bižani v Čedadu odprli razstavo Pavlova šola, ki je posvečena ustanovitvi dvojezične šole Pavlu Petričiču in bo na ogled do 3. novembra. V četrtek, 17. oktobra, pa bodo v prostornih špeterske šole predstavili rezultate ankete o bivših učencih, ki jo je pripravil Slovenski raziskovalni inštitut.

daje, ki velja za Tržaško in Gorisko, ne pa za Videmsko, ampak v luči tega, da noben zakon ne prepoveduje uporabe drugih jezikov pri pouku. Pri tem se je skliceval tudi na to, da v Italiji obstaja cela vrsta zasebnih šol, kjer se poučuje ne samo v italijansčini, ampak tudi v drugih jezikih. Temu je sledilo priznanje vrtca, ampak to je vse skupaj trajalo sedem let, tako da smo takrat imeli tudi že peti razred osnovne šole, tako da smo takoj zaposlili tudi za priznanje osnovne šole, kar se je rešilo v manj kot letu dni.

Potem je prišla najprej parifikacija...

Seveda, najprej je prišla parifikacija, potem pa podržavljenje. Moram reči, da v vsem tem času so bili odnosi z italijansko šolo vseskozi korektni, izmenjavali smo si predvideno dokumentacijo in tako je šlo do podržavljenja. Ob podržavljenju pa dolgujemo veliko zahvalo takratnemu prvemu deželnemu školskemu ravnatelju Brunu Fortetu, ki je v prvi obeh pospešil te zadeve, tako da je najprej uredil prehod osebja v državno službo, potem je izdal odlok o ustanovitvi državnega didaktičnega ravnateljstva in izpeljal vse zelo hitro, ker bi sicer morali čakati na razne pravilnike in podobne zadeve.

Kdo pa je tej pobudi stal vseskozi ob strani?

No, začelo se je s SKGZ. Mislim, da je bil tisti, ki je bil v to zares

prepričan, dr. Karel Šiško, ki je pri SKGZ vodil odbor za šolstvo. Po osamosvojitvi Slovenije je pristopil tudi SSO, tako da sta nas do podržavljenja podpirali obe krovni organizaciji.

Omenili ste Pavla Petričiča...

Da, seveda. Ne samo, da je imel to zamisel o šoli, ampak je bil potem vseskozi ob strani, tudi potem ko sem prevzela ravnateljstvo. Vsak dan je prihajal, se informiral, kaj se dogaja, pomagal pri vseh zadevah, ki jih je bilo treba rešiti. Tudi njegove izkušnje v državnih šolah so bile pri vsem delu zelo koristne, dajal je tudi spodbude pedagoško-didaktične narave ter si prevzemal vse pravne in upravne odgovornosti.

Bi držalo, če bi rekli, da če ga ne bi bilo, ne bi prišlo niti do zamisli o dvojezični šoli?

Mislím, da bi držalo, ker tudi v naših organizacijah so bili takrat veliki pomisleki. Ne da bi kdo bil proti temu, ampak je prevladovala skrba, da ne gremo v neke vrste blažnjo, da ne poskusimo z nečim, ki ne bo našlo na odziv in bo onemogočilo nadaljnje delo in nadaljnje pobude. Ne nazadnje je do takrat veljala parola »Slovenske šole v Beničiji« in se je vse postavljalo na neko zakonsko osnovo, da bomo to dosegli z zaščitnim zakonom.

Svojo ravnateljsko pot ste zaključili pred desetinami leti, nazadnje ste doživeli še selitev in začetek prenove šolske stavbe, katere za-

ključek je videla Vaša naslednica. Kako gledate na šolo danes? Je napolnil po Vašem mnenju čas tudi za višješolsko mnenju v videmski pokrajini in kakšna bi morala ta biti? Še vedno dvojezična po modelu, ki bi lahko bil uporaben za srednjo šolo, ali čisto slovenska?

O tem smo nekakršno razmišljali. Ena taka možnost se nam je zdela, da bi bila nekakršna videmska kot Kugyjev razred v Celovcu. Problem višje šole bi se verjetno postavil podobno kot v Gorici, s tem da se pač po nižji srednji šoli učenci odločajo za različne poti in seveda bi ta ponudba, ki bi jo lahko imeli tu, bila precej omejena na manjši del učencev.

Zaenkrat ste bolj previdni.

Zaenkrat skuša šola bolj propagirati, da bi se učenci vpisovali v slovenske šole v Gorici. V tem smislu Zavod za slovensko izobraževanje pomaga pri prevozu, vendar zaenkrat odziv ni tak, kot bi si ga želeli. Zaenkrat še ni toliko učencev, ki se za to odločajo.

Vendar je večstopenska dvojezična šola vsekakor utrjena realnost.

Da in to, da nam je uspelo podaljšati šolanje do tretjega razreda nižje srednje šole, res dobro vpliva na jezikovno znanje učencev. V teh letih se utrudi znanje slovenščine in tudi navezanost na okolje, saj so to leta odrasčanja, ko se mladi bolj oblikujejo.

Z otroki Živa Gruden v elementu na Beneških kulturnih dnevih v Kobardu leta 2012 ARHV